

ในวันที่โลกหมุนด้วยเรื่องเล่า : การศึกษาอำนาจของเรื่องเล่า
กับการสร้างความสมจริงให้ “ประเทศเหนือจริง”

World when revolving with Narrative: The study of power in
narrative and shaping the reality for “The Surreal Country”

ภูริณัฐ ฤกษ์เนรมิตร / Purinat Phruekneramit

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

Received : July 25, 2024

Revised : November 22, 2024

Accepted : December 11, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอำนาจของเรื่องเล่าในนวนิยายเรื่อง ประเทศเหนือจริง ของปองวุฒิ ฤจิระชาคร การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารโดยใช้แนวคิดการเล่าเรื่อง ผลการศึกษาพบว่า เรื่องเล่าถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านการใช้ความเหลื่อมซ้อนของข้อเท็จจริงสร้างเรื่องเล่าที่สามารถชักจูง โน้มน้าว หรือกดขี่ผู้ฟังให้อยู่ใต้การ ‘ควบคุม’ ของผู้เล่าเรื่อง ซึ่งการประกอบสร้างเรื่องเล่าแสดงให้เห็นถึงภาพแทนของสังคมที่ตัวตนของมนุษย์ถูกผูกโยงกับสังคมออนไลน์ และเรื่องเล่าก็ส่งผลกระทบโดยตรงต่อมนุษย์ทั้งเรื่องจริงและเรื่องเท็จ ‘วิจารณ์ญาณ’ จึงจำเป็นที่สุดในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้ ในประเด็นอำนาจของผู้เล่าผ่านการเมืองของเรื่องเล่า แสดงให้เห็นผลการทำงานของเรื่องเล่าที่เต็มไปด้วยการตัด ต่อ แต่งเติม เพื่อให้ได้มาซึ่งเรื่องเล่าในแบบผู้เล่าต้องการ ทั้งยังแสดงให้เห็นการแย่งชิงอำนาจในเชิงพื้นที่เพื่อการปรากฏของเรื่องเล่า การศึกษาการเล่าเรื่องจึงกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านตั้งคำถามต่อเรื่องเล่าในสังคมออนไลน์ เพื่อสะท้อนระบบอำนาจนิยมในรูปแบบของเรื่องเล่าเชื่อมโยงกับการสร้างความตระหนักรู้ถึงหลักคิดในเชิงเสรีภาพ

คำสำคัญ : ประเทศเหนือจริง, เรื่องเล่า, อำนาจของเรื่องเล่า

Abstract

This article aims to explore the narrative dynamics in Pongwut Rujirachakorn's novel, *The Surreal Country*. Utilizing a documentary research methodology grounded in narrative theory, the research reveals that narratives are constructed through strategic layering of factual elements to generate discursive mechanisms capable of manipulating, persuading, or potentially suppressing audience perception, thereby positioning the audience within the narrator's rhetorical domain. The narrative construction manifests a societal

paradigm wherein individual identities are intricately interwoven with digital communal spaces. Significantly, the study demonstrates that narratives—both veridical and fabricated—exert substantive influence on individual subjectivity. Consequently, critical analytical engagement emerges as a fundamental competency for navigating contemporary socio-communicative landscapes. The research critically interrogates narrative agency through an exploration of storytelling's political dimensions, elucidating the processes by which narratives are strategically constructed and rhetorically embellished to advance the narrator's intentional objectives. Furthermore, the study illuminates the competitive dynamics inherent in narrative discourse spaces. By scrutinizing storytelling practices within digital communities, the investigation invites scholarly and critical reflection on the latent authoritarian structures embedded within narrative constructions, thereby promoting a nuanced awareness of discursive freedom and power relations.

Keywords : The Surreal Country, Narrative, The power of narrative

บทนำ

มนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกับเรื่องเล่าเป็นเวลานาน หากแต่เรื่องเล่าต่าง ๆ ไม่ปรากฏเป็นที่รู้จักในวงกว้าง ดังวาทกรรม “ผู้ชนะย่อมเป็นผู้เขียนประวัติศาสตร์” ที่ถูกใช้งานซ้ำแล้วซ้ำเล่าเมื่อมีการพูดถึงเรื่องเล่าประวัติศาสตร์ ตำนาน นิทาน และวรรณกรรม

กระนั้น แม้เรื่องเล่าจะเขียนขึ้นจากผู้ถือครองอำนาจ ดังที่ นพมาศ แวหงส์ (2567 : ออนไลน์) กล่าวว่า “ธรรมดาโลกที่ผู้ชนะย่อมเป็นฝ่ายเสียงดังกว่า แฝงศมีเรื่องรองกว่า ส่งอิทธิพลให้คัดเลือกข้อมูลเฉพาะที่เชิดชูฝ่ายตนและข่มฝ่ายตรงข้ามเพื่อสร้างความชอบธรรมแก่ฝ่ายตน โดยเฉพาะในยุคสมัยที่ยังไม่มีช่องทางการเข้าถึงและระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลยังไม่มีน้ำหนักมากพอ” ประวัติศาสตร์จึงเป็นเพียงชุดข้อมูลหนึ่งที่ถูกเล่าโดยกลุ่มคน ในขณะเดียวกัน หากเรามองเรื่องเล่าเป็นส่วนหนึ่งของการบันทึกเพื่อแสดงถึงการมีอยู่ การดำรงอยู่ หรืออาจเป็นได้ทั้งร่องรอยทางประวัติศาสตร์ (ภาพวาดฝาผนังถ้ำ ศิลารึก วรรณคดี จดหมายเหตุ หนังสืองานศพ เป็นต้น) เรื่องเล่าหรือประวัติศาสตร์ที่มีการพูดถึงกันอย่างกว้างขวางจะถูกเรียกว่า ‘ประวัติศาสตร์กระแสหลัก’ หรือ ‘เรื่องเล่ากระแสหลัก’ ในขณะที่เรื่องเล่าของผู้พ่ายแพ้หรือประวัติศาสตร์ที่ไม่ถูกยกขึ้นมาเล่าอย่างเป็นทางการก็ยังคงดำรงอยู่เช่นเดียวกัน และทำหน้าที่ในฐานะ ‘เรื่องเล่า’ ที่มีพลังและคุณค่าได้ไม่แพ้กัน เรียกว่า ‘ประวัติศาสตร์กระแสรอง’ หรือ ‘เรื่องเล่ากระแสรอง’

ช่วงต้นทศวรรษที่ 2010 ท่ามกลางของการมี ข้อมูลมากมายมหาศาลที่เรียกว่า “บิ๊กดาต้า” (big data) สื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นพื้นที่ขับเคลื่อนกิจกรรมของขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมรูปแบบต่าง ๆ ผ่านการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่และเครือข่ายไร้สาย (จักรพันธ์ ชัดชุมแสง, 2564 : 113) ส่งผลไปยังการมีปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่เสมือน (virtual space) นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์และการนำเสนอ

ตัวตนของผู้คนในพื้นที่ออนไลน์ เส้นแบ่งความสำคัญของการเป็นเรื่องเล่ากระแสหลัก-รอง จึงเลือนหายไป มนุษย์ทุกคนในสังคมสามารถถือครองสิทธิในการเล่าเรื่องของตนเองได้อย่างอิสระผ่านโซเชียลมีเดียช่องทางต่าง ๆ (โพสต์เฟซบุ๊ก อัปเดตลิงค์ตึกตอก เป็นต้น) ดังนั้น โลกในเวลานี้จึงขับเคลื่อนไปโดยเรื่องเล่าของคนที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (การเปิดดูข้อความของหัวหน้า การอ่านเรื่องราวของเพื่อนในโพสต์ การซื้อของออนไลน์จากการไลฟ์สด เป็นต้น) ทั้งหมดล้วนเกี่ยวโยงกับ ‘เรื่องเล่า’ แทบทั้งสิ้น การเล่าเรื่องจึงเป็นกิจกรรมพื้นฐานสุดอย่างหนึ่งของเราที่มีฐานคิดมาจาก “เรื่องราว” (story) (Polletta, Chen, Gharrity, Gardner, and Motes, 2011)

เรื่องเล่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจโลก เพราะเรื่องเล่าทั้งหมดเป็นการตัดตอนเพื่อทำความเข้าใจที่ง่ายขึ้น เมื่อมีเรื่องเล่าที่ทำให้การดำรงอยู่ของมนุษย์สอดคล้อง กลมกลืน และมีระเบียบแล้ว มนุษย์ก็มักยืนหยัดปกป้องมันอย่างหนักแน่นตามัว และใช้ชีวิตไปกับการระวังไม่ให้ตนเองสูญเสียเรื่องเล่าส่วนตัว ระวังด้วยการทุ่มเทพยายามความคิดทั้งหมดเพื่อปกป้องเรื่องเล่าของตน ไม่ใช่เพื่อทดสอบมัน (โจนาธาน ก๊อตชอลล์, 2566 : 226) เรื่องเล่าจึงเป็นได้ทั้งพลังสร้างสรรค์และพลังทำลายได้ในเวลาเดียวกัน

ความสำคัญของเรื่องเล่าที่กล่าวมานี้ สอดคล้องกับ ศาสตร์ของการเล่าเรื่อง (Narratology) ที่ว่าด้วยการศึกษาความสำคัญและพลังของเรื่องเล่าที่มีต่อมนุษย์และสังคม ดังที่ เฮเลน ฟุลตัน (Helen Fulton, 2005; อ้างถึงใน ขจิตขวัณ กิจวิสาละ, 2564 : 13) กล่าวว่า เรื่องเล่าเป็นรูปแบบหนึ่งของภาพแทน (representation) การเล่าเรื่องจึงเป็นทั้งกระบวนการผลิตทางวัฒนธรรม (narrative as cultural production) และสร้างมูลค่าให้เรื่องราวในระดับของประโยชน์ใช้สอย (use value) ทำให้เรื่องเล่าเกิดการแลกเปลี่ยนเชิงสัญญา (exchange value) ที่สร้างมูลค่าเพิ่มเติมให้เรื่องเล่าเหล่านั้นได้ ขณะที่ วอลเตอร์ อาร์. ฟิชเชอร์ (Walter R. Fisher) มองว่า เรื่องเล่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าเรื่องและผู้ฟังเรื่องเล่า โดยนิยามการเล่าเรื่องว่าเป็นการกระทำเชิงสัญลักษณ์ ดังนั้น ทุกกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเล่าเรื่อง (การพูด กระกระทำ น้ำเสียง เป็นต้น) ย่อมส่งผลต่อทั้งผู้เล่าเรื่องและผู้ฟังเรื่องเล่าทั้งระดับปัจเจกและระดับสังคม (กาญจนา แก้วเทพ, 2549 : 162)

ในนวนิยายเรื่อง “ประเทศเหนือจริง” เล่าเรื่องราวของ ตฤณ ชายหนุ่มที่ประสบปัญหาหนักหน่วงไม่หลับ จึงออกตระเวนสะกดรอยตามผู้คนในสังคมเพื่อเก็บข้อมูล แล้วเข้าไปพูดคุยเพื่อจะตอกย้ำความคิดของตัวเองว่า สังคมกำลังลำบากเพราะการรัฐประหารและการบริหารของรัฐบาลทหาร แต่หลังจากเจอเนตร นักศึกษาปริญญาโทและนักเขียนอิสระที่ตามหาเรื่องเล่ามาเขียน ตฤณได้พบว่าสิ่งที่ตัวเองมั่นใจว่าเข้าใจทุกอย่าง แท้จริงแล้วไม่เคยเข้าใจอะไรเลย ทุกอย่างที่เขาคิดเป็นเพียงมุมมองของตนเองเท่านั้น ความน่าสนใจของนวนิยายเรื่องนี้อยู่ที่การใช้เรื่องเล่า ซึ่งประกอบด้วยบันทึกของหญิงสาวคนหนึ่งที่ทำหน้าที่คล้ายบทความแสดงความคิดรวบยอดก่อนเข้าเรื่องของทุกบท แล้วตามด้วยเรื่องราวการตามหาความจริงของตฤณ ตลอดทั้งเรื่องจะมีน้ำเสียงหนึ่งคอยกระตุ้นเตือนผู้อ่านให้ชะงักและหยุดคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมดเป็นเรื่องจริงและถูกต้องแล้วหรือไม่

การศึกษาอำนาจของเรื่องเล่าที่ปรากฏในนวนิยาย “ประเทศเหนือจริง” จึงมีความน่าสนใจในแง่ของการตามหา “ความจริง” ท่ามกลางเรื่องราวที่ไม่อาจแยกได้เลยว่าสิ่งใดจริงหรือลวง เพราะทั้งหมดที่ผู้อ่านจะได้พบก็มีเพียงเรื่องเล่าเรื่องหนึ่งที่ไม่อาจระบุได้ว่าใครคือผู้เล่า ท่ามกลางสังคมที่แม้แต่ “ความจริง” ก็ถูกสร้างขึ้นเพื่อสนับสนุน “ความจริง” ที่ผู้เล่าต้องการนำเสนอ

เราเล่าเรื่อง เรื่องสร้างโลก : การประกอบสร้างอำนาจผ่านเรื่องเล่า

การประกอบสร้างกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหลังสมัยใหม่ (Postmodern) ที่เต็มไปด้วย “เครื่องหมาย” หรือ “สัญลักษณ์” ที่ล่องลอยไร้ความหมาย กระบวนการประกอบสร้างจึงเป็นการสร้างความเชื่อมโยงสัญลักษณ์ให้เกิดเป็นความหมายตามต้องการ ซึ่งในทางวรรณกรรม การประกอบสร้างเรื่องเล่าส่งผลสำคัญกับวรรณกรรม ในฐานะที่เป็นหนึ่งในเรื่องเล่า ดังที่ เสาวณิต จุลวงศ์ (2556 : 23) กล่าวว่า คติหลังสมัยใหม่เห็นว่าปัญหาของการนำเสนอความจริงอยู่ที่สื่อกลาง ในเชิงของวรรณกรรมก็คือตัวภาษาและกระบวนการแต่ง เพราะเมื่อใดที่ความจริงถูกนำเสนอผ่านสื่อกลางเหล่านี้ ความจริงย่อมถูกบิดเบือนโดยการตีความความจริงและการเลือกใช้สื่อกลางเพื่อนำเสนอความจริงนั้นให้ปรากฏออกมา กลวิธีการประพันธ์วรรณกรรมหลังสมัยใหม่ จึงเป็นการสร้างสรรค์งานที่ไม่ยึดติดอยู่กับรูปแบบกลวิธีการประพันธ์แบบใดแบบหนึ่งเป็นการเฉพาะ หากแต่มุ่งความสนใจไปที่กลวิธี ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างโลกวรรณกรรมกับโลกความเป็นจริง

นวนิยาย ประเทศเหนือจริง แสดงให้เห็นการประกอบสร้างของอำนาจผ่านเรื่องเล่าโดยเล่าผ่านตฤณ ตัวละครเอกของเรื่องที่มีกสร้างเรื่องโกหกขึ้นจากเรื่องจริงบ้าง เท็จบ้าง เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือต่อคู่สนทนา ซึ่งเขาไม่ได้ต้องการสิ่งใดจากการหลงเชื่อของเหยื่อสนทนาของตนมากไปกว่าการปลุกฝังความเชื่อว่าเผด็จการทหารทำให้ประเทศเน่าเฟะและพังทลาย ซึ่งในตอนหนึ่งของเรื่อง มีข่าวการตายของพันเอกคนหนึ่ง ที่ยังไม่แน่ชัดว่ามีมูลเหตุจากสิ่งใด แต่คนในสังคมออนไลน์กลุ่มหนึ่งที่ตฤณ ‘เชื่อ’ ว่ารู้เรื่องราวเป็นอย่างดีก็สรุปไปว่าชายคนนั้นตายด้วยสาเหตุเรื่องชู้สาว ทั้งที่ความจริงอาจเป็นด้วยสาเหตุใดก็ได้

True 5656 – จะเล่าความจริงให้ฟัง รู้มาจากวงในเลย บ้านที่ไอ้หมอนี้ถูกยิงตายคือบ้านที่ซื้อไว้ให้เมียน้อย คินนั้นมันไปค้างที่นั่นแล้วถูกฆ่าทิ้งคาห้องรับแขก เมียน้อยมาพบศพในตอนเช้า รายละเอียดพวกนี้ไม่มีบอกไว้ในข่าวปกติหรอก พรรคพวกเดียวกันเชื่อว่าที่ถูกฆ่าเนี่ยไม่เกี่ยวกับเรื่องการเมืองหรอก มีความเป็นไปได้ว่าน่าจะเป็นเรื่องชู้สาว หรือไม่ก็พลาดทำโดนหัวขโมยที่ตั้งใจบุกเข้ามาขโมยของนั่นแหละยังเออ

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 173)

เมื่อความเชื่อถือนิ่มเอียงไปทาง ‘เรื่องเล่า’ ที่ตฤณเชื่อ ความจริงจึงเป็นไปตามที่เขาเลือกจะมองเห็น ความตายของพันเอกเป็นเพียงเรื่องชู้สาวหรือไม่ก็มีขโมยบุกเข้าบ้านซึ่งบังเอิญที่เกิดขึ้น มิใช่ความตายที่เกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองท่ามกลางความคุกรุ่นทางการเมืองที่ดูจะสมเหตุสมผลกว่า แสดงให้เห็นอำนาจในการชักจูงของเรื่องเล่า ที่สามารถทำให้เชื่อในบางสิ่งได้อย่างหน้ามืดตามัว และเชื่อในข่าวซุบซิบนิทา มากกว่าข่าวจากการประกาศอย่างเป็นทางการ เหตุเพราะปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกในปัจจุบัน

เต็มไปด้วยการประกอบสร้างความจริง และความจริงจะเกิดขึ้นตามแต่ความเชื่อของกลุ่มคน ท่ามกลางข้อมูลข่าวสารมากมาย เพียงเศษเสี้ยวหนึ่งของความจริงในความลวงก็สามารถกลายเป็นความจริงได้

นอกจากนี้ นวนิยายยังแสดงให้เห็นว่า ท่ามกลางสังคมที่หลอมนั่นของโลกความจริงกับโลกเสมือนจริง การกลายเป็นใครสักคนหนึ่งไม่ใช่เรื่องยาก ดังที่ ตฤณ เพียงบอกใครต่อใครด้วยการสร้างภาพลักษณ์ให้เหมาะสมกับอาชีพที่เขาต้องการจะเป็น พูดคุยด้วยศัพท์เฉพาะกลุ่มวงการบ้าง และเสนอข้อคิดเห็นที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมสนทนาได้มีส่วนร่วมพูดคุยด้วย เพียงเท่านั้นคู่สนทนาของเขาก็เชื่อโดยไม่สงสัยถึงตัวตนที่แท้จริงของเขาอีกต่อไป “ความจริง” ที่ปรากฏในนวนิยายจึงไม่ใช่สิ่งจำเป็นอีกต่อไป เพราะผู้คนต่างรับรู้และเข้าใจ “ความจริง” ที่ตฤณต้องการแล้ว

ส่วนผสมสุดท้ายคือการสอดแทรกข้อมูลต่อต้านรัฐประหารอำนาจเผด็จการลงไป ทักษะด้านสังเกตมนุษย์และปลอมแปลงตนช่วยให้การส่งสารแนบเนียนขึ้น รู้ว่าต้องพูดอย่างไรจึงสามารถเจาะใจเป้าหมายแต่ละคน ชักจูงให้เปลี่ยนความคิด หันเหความรู้สึกมารักชอบชั่วการเมืองอย่างที่เขาต้องการ ตฤณรู้สึกประหนึ่งเป็นนักสู้ประชาธิปไตยสำหรับสังคมโลกยุคใหม่ผู้แอบแฝงอยู่ในเงามืดของรัตติกาล

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 101-102)

ตฤณ อาศัยเรื่องเล่าในการชักจูงผู้คนที่ยังเฝ้ารอพบเจอให้ไขว่ไขว่ มินง ก่อนจะชักจูงให้เดินไปตามทางที่ชี้ไป โดยเขาจะเลือกเฉพาะผู้คนชนชั้นกลางที่ไม่ได้สนใจความเป็นไปของสังคม เป็นเพียงผู้คนที่ยกมือทำงานเอาชีวิตรอดไปวัน ๆ เพราะพวกเขาล้วนสามารถชักจูงได้ง่ายกว่า ป้อนข้อมูลที่ต้องการเข้าไปสะดวกกว่าคนที่เชื่อมั่นในแนวคิดของตัวเองแล้ว

ภายหลังค้นพบสูตรความสำเร็จ ตลอดสองสัปดาห์ที่ผ่านมาตฤณก็ทำเช่นนั้น อยู่ตลอด เลือกเป้าหมายคืบละหนึ่งถึงสาม จากนั้นเข้าไปพูดคุยล้วงข้อมูล ศึกษาตัวตนอีกฝ่าย แล้วจึงชักจูงให้มองกลุ่มทหารผู้ขึ้นาประเทศอยู่ยามนี้ในแง่ร้าย ให้เกิดแนวคิดอยากต่อต้าน

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 102)

ความอันตรายของเรื่องเล่า จึงไม่หยุดอยู่เพียงความเข้าใจผิดเท่านั้น หากแต่ยังสามารถชักจูงบงการผู้คนได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ผ่านการประกอบสร้างความคิดให้คิดและเชื่อตามที่ต้องการ โดยที่ผู้รับฟังเรื่องเล่า ยังหลงคิดว่าสิ่งที่ตนเองคิด เกิดขึ้นโดยอิสระเสรี ทั้งที่ความจริงแล้วพวกเขาเป็นเพียงไส้เดือนตาบอดที่หลงวนอยู่ในวงกตที่ใครสักคนแผ้วทางสร้างขึ้น ประชาธิปไตยแท้จริงที่ตฤณกล่าวอ้างจึงเป็นเพียงสิ่งจอมปลอมที่ไม่ต้องการรับฟังเสียงของผู้อื่นตั้งแต่แรก

การประกอบสร้างอำนาจผ่านเรื่องเล่าในนวนิยาย ประเทศเหนือจริง แสดงให้เห็นกระบวนการทำงานของเรื่องเล่า ที่เริ่มต้นขึ้นจากสิ่งละอันพันละน้อยที่ค่อย ๆ ประกอบขึ้น เพื่อตอบสนองความคิดความเชื่อของคนกลุ่มหนึ่งหรืออาจลุกลามไปไกลถึงระดับสังคม โดยเฉพาะเมื่อสิ่งนั้นเกิดขึ้นในยุคสมัยที่การสื่อสารไม่ถูกจำกัด ให้มีเพียงผู้เล่าฝ่ายเดียว (Single Gateway) เหมือนอดีต ทั้งยังสามารถสร้างตัวตน

สมมุติมากมาย มาเล่าเรื่องที่ทั้งหมดตั้งอยู่บนความเป็นไปได้แม้เพียงเล็กน้อย หากแต่มันทำงานกับระบบจิตใจมนุษย์ได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดกว่าที่คาดคิดไว้

โจนาธาน ก๊อตชอลล์ (2566 : 229-230) กล่าวถึง การทำงานของอำนาจของเรื่องเล่าไว้ว่า จิตใจของมนุษย์เกลียดชังช่องว่างในเรื่องเล่า ดังนั้นเมื่อเห็นเหตุการณ์ที่ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยเกิดขึ้นบนโลกมนุษย์ก็รีบจัดเอาแม่พิมพ์เรื่องเล่าที่ทำเอาไว้ออกมา แล้วก็กดมันลงไปในความวุ่นวายไร้ระเบียบด้วยพลังกำลังมหาศาสตร์ หรือไม่ก็ไปหาแหล่งข้อมูลที่เขาสนใจให้จัดการกดแม่พิมพ์เรื่องเล่าเรื่องโปรดให้ ไม่ว่าจะอย่างไร มนุษย์คนนั้นก็จะได้สำเนาเรื่องเล่าเรื่องโปรดออกมา โดยสิ่งที่ไม่เข้ารูปเข้ารอยจะถูกบดขยี้หรือไม่ก็ตัดทอนออกไป นี่เท่ากับว่าเราใช้แม่พิมพ์เรื่องเล่าของเราเพื่อ สร้างหลักฐานยืนยันความจริงให้กับตัวมันเอง ซึ่งข้อความนี้ยิ่งเป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่า สังคมดำเนินไปด้วยเรื่องเล่าที่ “ถูกเล่า” ออกมาโดยไม่สนใจความถูก-ผิด ความจริง-เท็จ ทั้งหมดเป็นเพียงการเล่าเพื่อตอบสนองความต้องการของเราในฐานะผู้เล่าเท่านั้น และเมื่อเราสร้างเรื่องเล่า นั่นจึงหมายถึงเรากำลังสร้างอำนาจในฐานะผู้เล่าเรื่อง ที่สามารถควบคุมบงการไปในขณะเดียวกัน

เรื่องเล่าไม่ใช่เรื่องจริง เรื่องจริงล้วนเป็นเรื่องเล่า : ภาพแทนของสังคมในยุคสมัยแห่งการสื่อสารไร้ขอบเขต

หากการประกอบสร้างอำนาจผ่านเรื่องเล่าที่กล่าวถึงไปก่อนหน้านี้ แสดงให้เห็นรูปแบบของสังคมที่อุดมไปด้วยเรื่องเล่าที่ถูกประกอบสร้างขึ้นอย่างตั้งใจของผู้เล่า การนำเสนอเสี้ยวของสังคมมาประกอบรวมกันเป็นภาพใหญ่ ก็จะทำให้เห็นภาพแทนของสังคมที่ดำรงอยู่ร่วมกับสังคมดิจิทัลและการสื่อสารไร้ขอบเขตพรมแดน ดังที่ โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2562 : 19) กล่าวถึงความเป็นมนุษย์ในยุคดิจิทัลไว้ว่า ระบบอินเทอร์เน็ตโดยตัวของมันเองก็กลายเป็นพื้นที่แบบใหม่ หรือ Cyberspace ขึ้น พื้นที่ใหม่นี้มีกฎกติกา มารยาท ที่แตกต่างไปจากพื้นที่กายภาพ ผู้คนสามารถจำแลงแปลงโฉมของตนเองอย่างไร้ขอบเขตเป็นพื้นที่ที่อนุญาตให้เราอวดารไปเป็นอะไรก็ได้ที่ชีวิตปกติของเราไม่อาจเป็นได้ ซึ่งพื้นที่ดิจิทัลและเทคโนโลยีสื่อสารใหม่นี้ได้เปิดโอกาสให้กับกลุ่มชายขอบและคนตัวเล็กตัวน้อย เช่น ผู้พิการ กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มที่สนใจชีวิตทางเลือก ให้สามารถส่งเสียงและนำเสนอตัวตนของเขาแก่สังคมวงกว้างได้ ในขณะเดียวกันก็อาจกีดกันคนบางกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุ และกลุ่มที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลออกไปด้วยพร้อม ๆ กัน ดังนั้น อินเทอร์เน็ตในฐานะพื้นที่แห่งการสื่อสาร จึงเป็นทั้งพื้นที่แห่งการส่งเสียงของผู้เล่าเรื่อง ได้ออกมาแสดงตัวตนของตนเองผ่านเรื่องเล่าที่ไม่ถูกจำกัด แต่อีกด้านหนึ่ง กลุ่มที่ไม่สามารถเล่าเรื่องได้ ก็จะถูกกลืนหายไปเป็นสังคมที่เรื่องเล่าผุดหน่อไหล่ตอกออกมารายวินาทีเช่นกัน

ภาพแทนของสังคมในนวนิยาย ประเทศเหนือจริง นำเสนอยุคสมัยปัจจุบันที่อุดมไปด้วยช่องทางการสื่อสารมากมายเกินกว่ามนุษย์จะสามารถทำความเข้าใจได้ ตัวละคร ตฤณ เป็นภาพแทนที่ดีของมนุษย์ในสังคม เนื่องด้วยพฤติกรรมประหลาดของเขาที่มักตระเวนไปตามที่ต่าง ๆ ทุกคำคืนเพื่อบำบัดอาการนอนไม่หลับของตนเองด้วยการสุมหาผู้คนที่น่าสนใจ และสนทนากับพวกเขาผ่านตัวตนปริศนาที่สร้างขึ้น

การพูดคุยกับผู้คนโดยที่ตนเองแอบซ่อนตัวตนแท้จริงไว้ใต้หน้ากากที่สร้างขึ้น เป็นการเสียดสีลักษณะของมนุษย์ที่ไม่ได้สนใจกับ ‘ความจริง’ อีกต่อไป เรื่องเล่าที่มากมายในสังคมก็มีมากเกินไปจนจะจับโกหกได้หมด การจับเท็จจึงไม่มีความสำคัญมากไปกว่าการเลือกจะเชื่อ ‘เรื่องจริง’ ที่ใครสักคนหนึ่งบอก ดังนั้น หากเราเอาข่าวลวงมาพูดซ้ำ ๆ ให้คนเห็นอยู่บ่อย ๆ สักวันก็จะมีคนเชื่อว่าสิ่งนั้นคือความจริง ดังที่ นันทิกา หนูสม และวิโรจน์ สุทธิสีมา (2562) กล่าวว่า การเห็นข่าวซ้ำ ๆ และข่าวปลอมก็ชวนให้คนเชื่อและกดไลก์ กดแชร์ ทำให้ข่าวปลอมปรากฏบนนิวส์ฟีดมากกว่าข่าวจริง รวมถึงโฆษณาชวนเชื่อ อาจมีผลทำให้ผู้รับสารหลงเชื่อว่าเป็นข่าวจริงได้

ตถุณอาศัยทั้งโลกจริงที่เป็นพื้นที่กายภาพ และโลกออนไลน์ที่เป็นพื้นที่จำลอง อวตารตนเองให้กลายเป็นตัวตนอื่น เพื่อให้เขาสามารถกระทำอะไรก็ได้ในนามของตัวตนเสมือนจริง ไม่ละอายต่อการกระทำที่เกิดภายใต้ร่างอวตาร ทั้งยังใช้คำพูดสวยหรูที่ดูน่าเชื่อถือ เพียงเพื่อจะได้เฝ้ามองพฤติกรรมตอบสนองคู่สนทนาด้วยสายตาหยาบเหยียดจากบทบาท “ผู้สังเกตการณ์” (Observer) ที่ทำหน้าที่เหมือนพระเจ้าในเรื่องเล่า คอยชักจูงบทสนทนาให้เป็นไปตามปรารถนา

พวกเธอเชื่อทุกอย่างที่เขาบอก ช้ายังชื่นชมประวัติจอมปลอมพวกนั้นเสียอีก ไม่นาน เขาก็เบื่อ... ..คนพวกนี้จิตอ่อนนั้ก พร้อมจะเชื่อคำพูดของใครสักคนอยู่แล้ว มันเป็นคินปล่อยผี ต่อให้ใครโกหก ผลก็ไม่ต่างกัน ไม่ต้องอาศัยความชาญฉลาดหรือทักษะแต่อย่างใด

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 93)

ความน่าสนใจของการสร้างเรื่องเล่าสมมุติแต่ละเรื่องของตัวละคร อยู่ที่การนำความจริงและความลวงมาผสมรวมกัน และอ้างอิงว่ามันมาจากอินเทอร์เน็ต เฟซบุ๊ก หรือช่องทางสื่อสารอื่น ๆ เพื่อให้คู่สนทนาไม่อาจตอบได้อย่างเต็มปากว่า เรื่องราวที่ตถุณสมมุติขึ้นเป็นเรื่องจริงหรือเท็จ ถูกหรือผิด เพราะผู้คนในสังคมต่างรู้ดี ถึงความไร้ที่สิ้นสุดของสังคมออนไลน์ ยุคสมัยปัจจุบันไม่อาจพูดได้เต็มปากอีกต่อไปว่า สิ่งที่เราไม่เคยเห็นนั้นไม่มีอยู่จริง เพราะโลกออนไลน์ได้ทำให้มนุษย์ตระหนักถึงความ ‘คับแคบ’ ของประสบการณ์ของมนุษย์ ที่มีสิ่งใหม่ ปรากฏการณ์ประหลาดผิดแผกจากเก่าก่อน ไม่ก็อาชีพพลิกผันที่ผุดหน้าขึ้นมาจากที่ไหนสักแห่งมากมายไม่รู้จบสิ้น

มนุษย์ล้วนมีปมบางอย่างที่นำไปสู่การปฏิเสธ ไม่ยอมรับความจริงเอาไว้ก่อน แม้กระทั่งสิ่งเล็กน้อยไม่สำคัญอะไร มีน้อยคนที่ยอมรับอย่างจริงจังว่าตนกระทำหรือไม่กระทำบางอย่าง ถ้าถามเขาตรง ๆ ว่า “เคยดูรายการที่ผมจัดหรือเปล่า” คนจำนวนไม่น้อยจะเลือกตอบว่า “ไม่แน่ใจ” แทนที่จะยอมรับตรง ๆ ว่าไม่เคยผ่านตามาก่อนเลย

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 106-107)

ช่องว่างของ ‘ความไม่มั่นใจ’ นี้เอง ที่ทำให้ตถุณมองเห็นช่องว่าง และแทรกตัวเอาเข้าไปเติมเต็ม แล้วสร้างความหมายให้กับความว่างเปล่าเพื่อให้เกิดความหมาย เช่นเดียวกันกับบันทึกของหญิงสาวที่ทำงานให้กับหน่วยงานรัฐใช้ช่องว่างนี้ เพื่อการควบคุมความคิดของประชาชนในสังคม

ปล่อยให้ประชาชนเข้าใจว่าตัวเองมีอิสระอยู่ พวกเขาสามารถใช้ชีวิต คิด ตัดสินใจ และแพร่ข่าวลับได้ตามต้องการ แต่ความจริงข้อมูลทั้งหมดเป็นเพียงสิ่งที่หน่วยงานรัฐ อันมีประสิทธิภาพอย่างฉันทำงานอยู่ สร้างขึ้นมาเอง หรือกระทำได้ตั้ง ว่าจ้างใครบางคน ให้เล่นบทบาทผู้เชี่ยวชาญ คอยชักนำความคิดของเป้าหมายจำนวนมาก

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 132)

ความอันตรายที่แท้จริงของเรื่องเล่าในโลกไร้พรมแดน ไม่ใช่การปิดกั้นเรื่องราวอย่างที่ถูกถูกเข้าใจ กันว่า บางเรื่องราวถูกสกัดกั้นโดยผู้มีอำนาจ เพื่อควบคุมความเป็นไปของสังคม หากแต่เป็นการที่มนุษย์ ไม่สามารถค้นหาได้แท้จริงว่าอะไรคือ ‘ความจริง’ กันแน่ ดังในนวนิยายที่แม้ว่าตฤณจะเป็นหนึ่งในผู้ สร้างเรื่องเล่าปลอม ๆ ขึ้นมา แต่โดยไม่ทันรู้ตัว เขาเองก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของผู้หลงเชื่อเรื่องเล่าที่ไม่มี ที่มาชัดเจน อย่างที่เขาเชื่อว่า ข่าวที่ได้จากผู้ใช้เฟซบุ๊กว่า True 5656 “เป็นนักข่าวสายการเมืองของ หนังสือพิมพ์เก่าแก่แห่งหนึ่ง” และ “มีเส้นสายมากมายจากสายงาน ทำให้ล่วงรู้ข้อมูลวงในกลุ่มผู้มี อำนาจได้” (ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 173) ทั้งที่ตฤณไม่เคยรู้ว่าบุคคลนี้มีตัวตนอยู่จริงหรือไม่ด้วยซ้ำ

เรื่องราวของตฤณและตัวละครในนวนิยาย จึงแสดงให้เห็นภาพแทนของสังคมปัจจุบันที่ผู้คน ยึดโยงกับโลกออนไลน์และการสื่อสารไร้พรมแดน ไร้เวลา รวมไปถึงอาจไร้ตัวตน แต่ทุกคนถือครองอำนาจ แห่งการสร้างเรื่องเล่า และสร้างเรื่องเล่ามากมายที่ไม่อาจตัดสินได้อีกต่อไปว่าจริงหรือเท็จ นวนิยาย แสดงถึงการคุกคามของสังคมแห่งภาพแทนค่อย ๆ รุกคืบไปสู่สังคมแท้จริง และช่วงชิงอำนาจทางความเชื่อ ของสังคมไปแล้ว สิ่งที่เป็นต่อการเสพเรื่องเล่ามากที่สุด จึงหมายถึง การใช้วิจารณ์ญาณในการพิจารณา เรื่องเล่าต่าง ๆ ถึงแม้คุณสมบัตินี้ จะมีอยู่น้อยเหลือเกินในสังคมปัจจุบัน

การเมืองเรื่องใครเล่า : อำนาจของผู้เล่าผ่านการเมืองของเรื่องเล่า

เรื่องเล่าไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่ถูกสร้างขึ้นด้วยมนุษย์ ฉะนั้น มุมมองหรือวิธีการ มองโลกของผู้เล่า จึงมักมีเรื่องของการเลือกนำเสนอเรื่องเล่าในมุมมองที่ตนเองต้องการอย่างหลีกเลี่ยง ไม่ได้ ดังที่ ริชาร์ด เคียร์นีย์ (Richard Kearney, 2002; อ้างถึงใน สรณัฐ ไตลังคะ, 2559 : 159) กล่าวว่า “เรื่อง เล่าแต่ละเรื่อง จะไม่ได้เป็นกลางทางจริยธรรม หากพยายามชักชวนให้เราประเมินค่าตัวละครและการ กระทำของพวกเขา และไม่ว่าเราจะยอมรับสภาพทางวรรณศิลป์และศีลธรรมนี้หรือไม่ เราก็คงไม่สามารถ แสร้งทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ว่า สิ่งปรากฏในต้วบทเหล่านี้ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเรา” สิ่งนี้เองที่กำหนดให้เรื่องเล่า เลือกข้างหรือเลือกนำเสนอเรื่องเล่าแต่ละเรื่อง โดยที่ผู้อ่านอาจไม่ทันสังเกตว่ากำลังถูกผู้เล่าเรื่องครอบงำ โดยไม่ทันรู้ตัว สิ่งที่เกิดขึ้นนี้เรียกว่า “การเมืองของเรื่องเล่า” ดังในนวนิยาย ประเทศเหนือจริง ที่แสดง ให้เห็นว่า ตฤณก็มีการคัดเลือกเรื่องที่ต้องการเล่า เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่ตนต้องการนำเสนอ การโกหก ของตฤณล้วนเป็นการสร้างอำนาจให้ผู้ฟัง ทั้งการอ้างตัวเป็นนักจิตวิทยา เจ้าหน้าที่ด้านการลงทุน พนักงาน ธนาคาร เจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ และโปรดิวเซอร์รายการทีวี ทั้งหมดล้วนเป็นอาชีพที่ทำให้เขาสามารถ เชื่อมโยงให้เห็นความยำแย้งของสังคม ที่เป็นผลมาจากการรัฐประหารและการปกครองโดยทหาร อย่างไรก็ตาม การเชื่อมโยงนั้นเป็นเพียงความคิดของเขาเพียงคนเดียวเท่านั้น

เรื่องราวดำเนินไปโดยอาศัยการบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตฤณทั้งหมด จนกระทั่งการเข้ามาของเนตร ตัวละครที่แย่งชิงพื้นที่และน้ำเสียงของเรื่องเล่าไปจนหมดสิ้น แม้ตอนต้นเรื่องเราจะเห็นตฤณพละมบ่น หยามเหยียดผู้คนและสังคมที่ไม่ยี่หระต่อผลกระทบสังคมมากเพียงใด แต่เมื่อตัวละครเนตรพูด เขากลับไม่สามารถขัดขึ้นหรือมีอาการดื้อรนใด ๆ เลย ทำได้เพียงคล้อยตาม และเลื่อนไหลไปตามสถานการณ์ ภายใต้การตัดสินใจของเนตร แม้ว่าการกระทำหลายครั้งของเธอจะไม่ต่างจากเด็ก ไม่มีความละเอียดรอบคอบ ไม่มีการวางแผน จนพาทั้งคู่ไปสู่สถานการณ์อันตรายเสี่ยงคุกเสี่ยงตาราง

“มีอะไรหรือเปล่า” เธอถามเสียงห้วน

“หา...คือว่า...” เขาอ้ออึ้ง คงคาดไม่ถึงว่าจะถูกถามแบบนี้

...

“อ้อ อยู่ สน.ไหน รู้จักกับสารวัตรพงศ์หรือเปล่า น้ำฉันทเอง หรือว่าเพิ่งย้ายมา”

...

เขาไม่อยากเสียเวลาคู่กับเธอต่อ เลือดดับบทแล้วเดินกลับไปทางเดิม เนตรเดาว่าเขาคงตั้งใจเลิกคิดหาตัวเธอกับตฤณแล้ว ไม่ว่าผู้ชายคนนี้จะกับพวกพ้องจะเป็นตำรวจจริงหรือปลอมก็ตาม คงมีธุระอื่นที่สำคัญกว่าการมาไล่ตามคนแปลกหน้าสองคน

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 202-203)

เนตรเป็นตัวละครที่มีความสามารถในการใช้เรื่องเล่าได้เชี่ยวชาญ เธอชิงความได้เปรียบจากความรู้ของตำรวจ ในการยิงคำถามไปพร้อมกับการแสดงอำนาจของตนเองด้วยการแสดงตัวเป็นหลานของสารวัตรในท้องที่ จนตำรวจที่ไล่ตามเธอต้องอ้ออึ้ง ไม่รู้จะตอบอย่างไร แม้ว่าเธอจะไม่สามารถพิสูจน์ความจริงได้ แต่เมื่อถูกบีบให้เป็นเพียงสถานะผู้ตอบคำถาม เขาก็หลงอยู่ในเรื่องเล่าปลอม ๆ ของเนตรไปโดยไม่รู้ตัว การจะเสี่ยงจับคนที่อ้างตัวว่าเป็นหลานสารวัตรคงไม่คุ้มค่าพอ เขาก็ถูกบังคับปิดปากและต้องจากไปโดยปริยาย

การเข้ามาของเนตร ส่งผลโดยตรงต่ออำนาจในฐานะผู้เล่าของตฤณ เมื่อเนตรแย่งชิงไปแล้ว เรื่องเล่าของตฤณจึงไร้การปรากฏอีกต่อไป เขาก็ทำได้เพียงนั่งเงียบ และทำตามเรื่องเล่าของเนตรเท่านั้น

“ทำไมจะไม่ได้ เราก็อย่าไปทำสู้ประจันหน้าโดยตรงสิ คอยจังหวะช่วงที่เขายูตามลำพัง พอมีโอกาสเหมาะสมก็จัดการที่จุดตาย มนุษย์นี่ถ้าจะตายใช้เวลาไม่กี่วินาที และไม่ต้องใช้แรงอะไรมากมายหรอก”

...

เกิดความเจ็บขึ้นครู่ใหญ่ ทั้งสองต่างหยุดนิ่ง ไม่พูด ไม่เคลื่อนไหว จนกระทั่งสีหน้าเนตรเปลี่ยนแปลงไปอีกครั้ง เธอหัวเราะยิ้มแย้มอย่างคนอารมณ์ดี ราวกับฉากหน้าพลิกเปลี่ยน ระบุลักษณะที่ทำให้ทั้งคู่สนทนาอึดอัดจนลุกสูญสลายไปเรียบร้อย

“โถ ไม่ต้องทำหน้าเครียดขนาดนั้นก็ได้ค่ะ ฉันทแค่พูดเล่น”

“พูดเล่น ทั้งหมดเมื่อไหร่คุณพูดเล่นเธอ” ตฤณถามอย่างไม่น่าใจ

“ใช้สิ ใครจะไปทำได้ หรือคุณอยากลองทำจริง”

“เปล่าหรอก...” เขาอึ้ง “...แค่ครั้งแรก คุณพูดฟังดูจริงจังมาก”

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558: 157-158)

เนตรแย่งชิง “ความสามารถในการพูด” ของตฤณไปโดยการพูดถึงการฆ่าคนซึ่งเป็นสิ่งที่ตฤณไม่คาดคิดว่าจะออกมาจากปากของหญิงสาว ‘ธรรมดา’ ในสายตาเขา การพูดคุยนี้นี้แสดงให้เห็นถึงความรู้ดีของตฤณที่แม้ว่าจะคิดว่าตัวเองมีอุดมการณ์ยิ่งใหญ่เพียงใด กลับตะลึงพรึงเพริดเมื่อถูกทดสอบโดยวิธีการที่รุนแรงกว่า เรื่องเล่าของเนตรจึงเข้ามาแทนที่เรื่องเล่าของตฤณด้วยการสร้างความกลัวให้เกาะกุมใจเขา

หลังจากนั้นเนตรก็จากไป ทั้งตฤณให้จมอยู่กับความงุนงง ไม่เข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและจบลงไปแล้ว ไม่สังเกตด้วยซ้ำว่าคำขู่เรื่องปืนของหญิงสาวเป็นเพียงคำโกหก เธอมีเพียงมือเปล่า เขาถูกกระทำซ้ำแล้ว และผู้กระทำอย่างเธอได้เดินจากไปแล้ว ทั้งไว้เพียงเศษซากความเสียหายที่ตกค้างอยู่ในจิตใจชายหนุ่มอย่างเดียวนั่น

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558 : 235)

อำนาจในฐานะผู้เล่าเรื่องแสดงผ่านการแย่งชิง “ความสามารถในการพูด” ของตัวละครตฤณ ซึ่งตลอดทั้งเรื่อง ทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดเรื่องราวให้ผู้อ่านรับรู้มุมมองสังคมไปตามสายตาของตัวละคร แต่เมื่อถูกเนตรแย่งชิงไป ทั้งยังสร้างสถานการณ์ที่ทำให้คนช่างจ้องต้องหุบปาก นับเป็นการสร้างความเจ็บปวดแก่ตัวละครอย่างร้ายกาจ ซึ่งโอกาสในการพูดนั้น เกี่ยวโยงกับเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจ การหมดความสามารถในการพูดจึงหมายถึง การสูญเสียอำนาจต่อรองสุดท้ายที่เหลืออยู่ของมนุษย์ เท่ากับเป็นการหมดสิ้นทุกสิ่งทุกอย่าง (นพพร ประชากุล, 2552 : 275-276)

ขอโทษที่เปลืองจ่านะ แต่คนในประเทศนี้มีแบบคุณเยอะมาก ฉันเห็นมาเยอะ ส่วนใหญ่ไม่ว่าจะแสดงตัวว่ามีอุดมการณ์แบบไหน ต่อต้านเกลียดชังความชั่วร้าย แต่พอตัวเองได้ประโยชน์เข้า หรือเป็นพวกพ้องญาติมิตร ก็ทำเอาพูดไม่ออก

(ปองวุฒิ รุจิระชาคร, 2558: 229)

คำพูดของเนตรเป็นการล้อเลียนเสียดสีอุดมการณ์ยิ่งใหญ่ของตฤณที่พยายามนิยามตัวเองด้วยเรื่องเล่าว่า แตกต่างจากคนอื่น ๆ เป็นผู้มีความคิดตื่นรู้ตาสว่างแล้ว ทั้งที่เขาเองก็เลือกจะทำแบบเดียวกัน คือ เลือกเรื่องที่เป็นด้านดีต่อตัวเอง โจมตีความชั่วร้ายเลวทรามของผู้อื่น เป็นการคัดเลือกถ้อยคำและเรื่องเล่าเพื่อให้ได้จุดมุ่งหมายที่ต้องการ

ข้อสังเกตที่น่าสนใจในประเด็นนี้ คือ การเปิดเรื่องทุกบทด้วยบันทึกประจำวันของใครคนหนึ่ง ซึ่งมาเปิดเผยภายหลังว่าเป็นน้ำเสียงของเนตร ที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ของผู้อำนาจในสังคม ทำหน้าที่คล้ายกับการจัดระเบียบความคิดของผู้อ่านให้รู้สึกคล้อยตาม แล้วจึงเริ่มเล่าเรื่องเล่าของตฤณที่ประพาดปฏิบัติตามกรอบข่ายของบันทึกนั้น ราวกับ การสปอย (spoil) ผลลัพธ์ของการกระทำของตฤณให้ผู้อ่านรู้สึกว่

ตนเองกำลังอยู่เหนือความคิดของตัวละครก้าวหนึ่งเสมอ ผู้อ่านจะถือบทบาท “ผู้สังเกตการณ์” (Observer) ที่รู้เรื่องราวทุกอย่างไปจนจบเหตุการณ์ทั้งหมด แต่ไม่สามารถแสดงตัวได้ และยังอ่านก็ยิ่งรู้สึกว้าข้อมความเหล่านั่นกลายเป็นการสั่งสอนตักเตือนไปโดยไม่รู้ตัว สิ่งนี้เองที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจของเรื่องเล่าในฐานะ “การเมืองของเรื่องเล่า” ที่คอยชักจูง บงการอุดมการณ์หรือวิถีคิดของมนุษย์ให้มีสถานะไม่ต่างจากตัวละครในเรื่อง

ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่ง คือ ก่อนการเข้ามาของเนตร พื้นที่ของเรื่องเล่าทั้งหมดตกเป็นของตฤณที่คอยสังเกตพฤติกรรม และบอกเล่าผ่านมุมมองของตนเอง ตฤณมีลักษณะของ ‘สตอล์กเกอร์ที่มีความโกรธเคือง’ (The resentful stalker) คนกลุ่มนี้มีสาเหตุมาจากความรู้สึกโกรธแค้นหรือเจ็บใจที่ถูกเหยื่อปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ดังนั้นการสะกดรอยตามจึงทำไปเพื่อการแก้แค้นและเอาคืน ซึ่งส่วนใหญ่สตอล์กเกอร์เหล่านี้จะใช้ ‘ความชอบธรรม’ มาเป็นข้ออ้างในสะกดรอยตามเหยื่อ (วริษฐา แซ่เจีย, 2561 : ออนไลน์) ข้อความต่าง ๆ จึงเป็นการวิพากษ์ผู้คนในสังคมที่ตนเองแอบติดตาม ทั้งหมดเป็นผลมาจากความโกรธของตฤณที่มีต่อพ่อผู้เป็นนายทหารยศใหญ่ และยังเป็นผู้ช่วยรัฐมนตรี แต่กลับปล่อยให้แม่ของเขาตายอย่างโดดเดี่ยว ตฤณจึงต้องการเฝ้ามองผู้คนเพียงเพื่อตอบสนองความคิดว่า รัฐบาลทหารทำให้ผู้คนทุกข์ยากและไร้อิสระ แต่ทุกอย่างก็เปลี่ยนไปเมื่อเนตรโผล่เข้ามาในบทที่ 8 พื้นที่ของเรื่องเล่าของตฤณก็ค่อย ๆ ถูกแบ่งไปจนกระทั่งในบทที่ 11 กับ 15 เนตรได้กลายมาเป็นผู้เล่าเรื่องหลักของบทอย่างเต็มตัว แสดงให้เห็นถึงการสูญเสียพื้นที่ในการเรื่องเล่าของตฤณอย่างสมบูรณ์

สรุป

การศึกษาอำนาจของเรื่องเล่าที่ปรากฏในนวนิยาย ประเทศเหนือจริง แสดงให้เห็นการประกอบสร้างเรื่องเล่าท่ามกลางยุคสมัยแห่งการสื่อสารไร้พรมแดน มุมมองและวิถีคิดของปัจเจกชนจึงเป็นเรื่องที่ถูกชักจูงได้อย่างง่ายดาย โดยผู้ที่มองเห็นช่องว่างในวิถีคิดเหล่านั่น และสร้างเรื่องเล่าที่สอดรับกับวิถีคิดเดิมก่อนจะสอดแทรกวิถีคิดใหม่ที่ตนเองต้องการเข้าไป แล้วชักจูงไปสู่สิ่งที่ผู้เล่าต้องการ ทั้งยังแสดงภาพสังคมที่ภาพแทนเริ่มเข้ามาคุกคามภาพจริงของสังคม ความหมายของ ‘ความจริง’ จึงแปรเปลี่ยนไปเมื่อสิ่งนั้นไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียวอีกต่อไป หากแต่มีความจริงมากมายบนโลกเสมือนให้เลือกเชื่อ ทำให้มนุษย์เลือกจะเชื่อสังคมแห่งภาพแทนเหล่านั้น

ในด้านอำนาจของผู้เล่าเรื่อง นวนิยายแสดงให้เห็นพลังอำนาจของผู้สร้างเรื่องเล่า ที่สามารถแสดงความคิด ความรู้สึก และทัศนคติ รวมถึงสามารถ ‘ตัดสินใจ’ ผู้คนในเรื่องเล่าได้อย่างอิสระ เป็นผู้ควบคุมบงการเรื่องราว สามารถตัด ต่อ แต่ง เติมได้อย่างอิสระ ความสับสนวุ่นวายจึงเกิดขึ้นในสังคม เหมือนดังตัวละครตฤณที่อ้างความชอบธรรมในการเป็นสตอล์กเกอร์ (stalker) คอยติดตามคุกคามผู้คน โดยอ้างว่านี่เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงสังคม อย่างไรก็ตาม อำนาจของผู้เล่าก็สัมพันธ์กับพื้นที่ในการเล่าเรื่อง เพราะเมื่อผู้เล่าเรื่องสูญเสียพื้นที่ในการเล่า หรือถูกแย่งชิงเรื่องเล่า นั้นหมายถึงผู้เล่าเรื่องได้สูญเสีย น้ำเสียง ชีวิต และจิตวิญญาณของตนเองแล้ว อำนาจของผู้เล่าจึงมิใช่สิ่งตายตัว เลื่อนไหลได้ตามสถานการณ์

นอกจากนี้ ประเทศเหนือจริง ยังแสดงให้เห็นกระบวนการทำงานของเรื่องเล่าในยุคสมัยที่มนุษย์โยยหาเรื่องเล่ามากกว่าความจริง การครอบงำมนุษย์ในยุคที่อุดมด้วยการสื่อสารจึงเป็นการปล่อยให้คิดปล่อยให้พูด ปล่อยให้พวกเขาารู้สึกว่ากำลังมีอิสระเสรี ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วสิ่งเหล่านั้นไม่เคยมีจริงซ้ำร้ายคือ ความคิด ความเชื่อ ที่มีฐานตั้งต้นมาจากเรื่องเล่ากลับเป็นกรงขังและโซ่ตรวนที่คอยหน่วงเหนี่ยวและรัตรึงมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตไปตาม ‘เรื่องเล่า’ ที่ถูกสร้างขึ้นโดยผู้มีอำนาจ และเราก็คล้อยตามอำนาจเหล่านั้นไปโดยไม่ได้อุทิศ การตรวจสอบและตั้งคำถามต่อเรื่องเล่า จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตร่วมกับโลก เราสามารถรับรู้ความเป็นไปของมนุษย์อีกซีกโลกหนึ่งว่ากำลังกินอะไรอยู่ หรือกำลังควงแขนกับใคร ได้รวดเร็วยิ่งกว่าการสนใจว่าห้องข้าง ๆ หรือบ้านข้าง ๆ เราตอนนี้คือใครกันแน่ ความรวดเร็วของข้อมูลข่าวสาร จึงเป็นทั้งข้อดีในเรื่องการติดต่อสื่อสาร แต่ก็ยังเป็นข้อเสียเมื่อมีใครบางคนพยายามใช้ประโยชน์จากความรวดเร็วและตัวตนจำลองในการสร้าง และปล่อยเรื่องเล่าตามแบบที่ตนเองต้องการ “วิจารณ์ญาณ” จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นมากต่อการใช้ชีวิตในสังคมที่การสื่อสารไร้พรมแดนมีอำนาจเหนือกว่าตัวเรา

อย่างไรก็ตาม อำนาจของเรื่องเล่าเป็นอาวุธอันตรายที่สามารถชักจูงบงการผู้คนได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด แต่ในอีกแง่หนึ่ง เรื่องเล่าก็เป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนโลกใบนี้ให้หมุนวนไป การพิสูจน์ตรวจสอบสิ่งที่อยู่เบื้องหลังเรื่องเล่า จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าถึงแก่นสารที่แท้จริงโดยปราศจากอำนาจบางอย่างที่คอยชักจูงบงการความคิด เพื่อการใช้ “อำนาจแห่งเสียง” ของเรื่องเล่าในการสร้างสรรค์สังคม และกระตุ้นการคิดอย่างมีเสรีภาพแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). เอกสารการสอนชุดวิชา การสร้างสารในงานนิเทศศาสตร์ หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ก๊อตชอลล์, โจนธาน. (2566). *ด้านมืดของพลังแห่งการเล่าเรื่อง*. กรุงเทพฯ : บิบลีโอ.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2562). ความเป็นมนุษย์ในโลกดิจิทัล. ใน นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ (บรรณาธิการ), *คน-สังคม-ดิจิทัล : รวมบทความคัดสรรจากการประชุมวิชาการทาง มานุษยวิทยาครั้งที่ 13*. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ขจิตขวัญ กิจวิสาละ. (2564). ศาสตร์การเล่าเรื่องในสื่อการศึกษา. *วารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. 14(3), 9-85.
- นพพร ประชากุล. (2552). *ยอกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 1 ว่าด้วยวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ : อ่าน.
- นพมาส แววหงส์. (2567). *THE LOST KING | ‘ราชาตกบัลลังก์’*. Matichonweekly. เข้าถึงได้จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_744883.
- นันทิกา หนูสม และวิโรจน์ สุทธิสีมา. (2562). ลักษณะของข่าวปลอมในประเทศไทยและระดับความรู้เท่าทันข่าวปลอมบนเฟซบุ๊กของผู้รับสารในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารนิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 37(1), 37-45.

- ปองวุฒิ รุจิระชาคร. (2558). *ประเทศเหนือจริง*. กรุงเทพฯ : แพร่นักพิมพ์.
- วริษฐา แซ่เจีย. (2561). แอบตามเธออยู่นะจ๊ะ : อันตรายของการทำให้ ‘สตอล์กเกอร์’ เป็นเรื่องโรแมนติก. The Matter. เข้าถึงได้จาก <https://thematter.co/social/stalking-is-not-romantic/85225>.
- สรณัฐ ไตลังคะ. (2559). การเมืองของเรื่องเล่า : ว่าด้วยกลวิธีการนำเสนอเรื่อง. ใน รัตนพล ชื่นคำ (บรรณาธิการ), *การประชุมวิชาการระดับชาติเรื่อง “ฉลองรัชเฉลิมนคร กรองอักษรเทิดราชา” : สหวิทยาการวิศาลศิลป์* (หน้า 153-170). กรุงเทพฯ : ภาควิชาวรรณคดี และคณะกรรมการฝ่ายวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เสาวณิต จุลวงศ์. (2556). วารวรรณกรรมไทยในกระแสหลังสมัยใหม่ (ตอนที่ 1). *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 19(4), 3-35.
- Polletta, F., Chen, P.C.B., Gharrity, B. Gardner, G.B. and Motes, A. (2011). The Sociology of Storytelling. *Annual Review of Sociology*. 37(2011), 109-130.